

## บทที่ ๔

### สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเภทของหนังสือที่ยืมออก กับประเภทของหนังสือที่ใช้ภายในห้องสมุดของห้องสมุดมหาวิทยาลัย โดยได้กำหนดสมมุติฐานไว้คือ ประเภทของหนังสือที่ผู้ใช้ยืมออกจากห้องสมุด จะมีความสัมพันธ์กับประเภทของหนังสือที่ผู้ใช้ภายในห้องสมุด

จากการวิเคราะห์ประเภทและจำนวนหนังสือที่ผู้ใช้ยืมออกและที่ผู้ใช้ภายในห้องสมุด โดยแบ่งจำนวนหนังสือเป็นหมวดใหญ่ ๆ ตามระบบการจัดหมู่หนังสือของหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน และหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างประเภทของหนังสือที่ยืมออกและประเภทของหนังสือที่ใช้ภายในห้องสมุด โดยใช้สูตร Spearman's rank-difference correlation ผลปรากฏว่า สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของหนังสือภาษาไทย ๐.๘๘๔ หนังสือภาษาอังกฤษ ๐.๘๑๒ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยศิลปากร มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของหนังสือภาษาไทย ๐.๙๐๔ หนังสือภาษาอังกฤษ ๐.๙๐๒ และสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของหนังสือภาษาไทย ๐.๙๓๒ หนังสือภาษาอังกฤษ ๐.๗๔๔ ทั้งนี้จากการทดสอบความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ทั้งหมด พบว่า มีค่าระดับความมีนัยสำคัญที่ ๐.๐๑ ทั้งสิ้น ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ทั้งหมดนี้ ถือว่าเป็นค่าสหสัมพันธ์ที่อยู่ในระดับสูง หมายความว่าถ้าหนังสือในแต่ละประเภทมีการยืมออกสูง หนังสือประเภทนั้นที่ใช้ภายในห้องสมุดก็จะสูงด้วย แต่ถ้ามีการยืมหนังสือประเภทนั้นออกไปใช้ภายนอกห้องสมุดต่ำ หนังสือประเภทนั้นก็จะมีการใช้ภายในห้องสมุดต่ำด้วย ผลจากการวิเคราะห์และข้อสรุปดังกล่าวจึงสนับสนุนสมมุติฐานที่ได้กำหนดไว้ข้างต้น และยังแสดงให้เห็นว่า ประเภทและจำนวนหนังสือที่ยืมออกจากห้องสมุดทั้งหมด สามารถใช้แสดงประเภทและจำนวนหนังสือที่มีการใช้ในห้องสมุดได้อย่างน่าเชื่อถือ

จากการกำหนดหาอัตราส่วนของจำนวนหนังสือที่ใช้ภายในห้องสมุดและที่ยืมออก สามารถสรุปอัตราส่วนระหว่างการใช้ทั้งสองลักษณะได้ดังนี้ สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีอัตราส่วนการใช้หนังสือภายในห้องสมุดน้อยกว่าการยืมออกทั้งหนังสือภาษาไทย และหนังสือภาษาอังกฤษ คือ ๐.๖ : ๑ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยศิลปากร มีอัตราส่วนระหว่างการใช้ภายในห้องสมุดมากกว่าการยืมออก คือ ๑.๔ : ๑ สำหรับหนังสือภาษาไทย และ ๑.๓ : ๑ สำหรับหนังสือภาษาอังกฤษ ส่วนสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีอัตราส่วนการใช้ภายในห้องสมุดต่ำกว่าการยืมออกสำหรับหนังสือภาษาไทย คือ ๐.๗ : ๑ แต่หนังสือภาษาอังกฤษมีอัตราส่วนระหว่างการใช้ภายในห้องสมุดและการยืมออกเท่า ๆ กัน คือ ๑ : ๑ อัตราส่วนดังกล่าวนี้พบว่าใกล้เคียงกับอัตราส่วนที่พบในงานวิจัยของต่างประเทศ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ ๔ จะเห็นได้ว่า อัตราส่วนระหว่างการใช้ภายในห้องสมุดและการยืมออกของห้องสมุดแต่ละแห่งมีไม่เท่ากัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับนโยบายการยืมหนังสือออกที่ห้องสมุดแต่ละแห่งกำหนด ความสะดวกในการใช้หนังสือภายในห้องสมุด ระยะเวลาการเปิด-ปิดห้องสมุด ฯลฯ

ข้อจำกัดในการวิจัย

ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้หนังสือภายนอกและการใช้หนังสือภายในห้องสมุด มีข้อจำกัดบางประการ กล่าวคือ ในการศึกษาการใช้หนังสือภายในห้องสมุดโดยการนับจำนวนหนังสือที่ผู้ใช่วางทิ้งไว้บนโต๊ะอ่านหนังสือ นั้น มีข้อจำกัดในการเก็บข้อมูลดังกล่าวคือ หนังสือส่วนใหญ่ที่วางทิ้งไว้บนโต๊ะอาจเป็นหนังสือที่ผู้ใช้ไม่ได้ใช้ อีกทั้งหนังสือที่วางทิ้งไว้บนโต๊ะอาจมีการใช้มากกว่า ๑ ครั้ง นอกจากนี้ยังมีหนังสือที่ผู้ใช้ใช้แล้ว และนำไปเก็บบนชั้นหนังสือเองอีกด้วย ในขณะที่การศึกษาค่าการใช้ภายนอกห้องสมุด ทำโดยศึกษาจากบัตรหลักฐานการยืมออกที่แผนกจ่าย-รับของห้องสมุดจัดเก็บ ซึ่งการยืมออกไปนอกห้องสมุดนี้ไม่ทราบได้ว่า ผู้ใช้ได้ใช้หนังสือหรือไม่ ผู้ใช้ยืมหนังสือไปอ่านเองหรือให้ผู้อื่นอ่าน อย่างไรก็ตามในการใช้ภายนอกมีข้อสรุปเบื้องต้นว่า เนื่องจากผู้ใช้มีความสนใจจึงยืมหนังสือนั้นออก และคาดว่าผู้ใช้คงจะใช้หนังสือนั้นบ้างไม่มากนัก

จากข้อจำกัดดังกล่าวข้างต้น ได้มีการแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ในงานวิจัยครั้งนี้ กล่าวคือ จากหนังสือที่ผู้ใช้วางทิ้งไว้บนโต๊ะ ได้สังเกตพฤติกรรมของผู้ใช้ในการใช้หนังสือ เหล่านั้นประกอบ โดยได้กำหนดลักษณะของการใช้หนังสือที่แท้จริง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสังเกตการณ์ จากการเก็บข้อมูลดังกล่าว พบว่าหนังสือส่วนใหญ่ประมาณ ๗๕.๒ % ที่ผู้ใช้วางทิ้งไว้บนโต๊ะอ่านหนังสือนั้น เป็นหนังสือที่ผู้ใช้ได้ใช้จริง ส่วนการป้องกันไม่ให้ผู้ใช้นำหนังสือที่อยู่บนโต๊ะไปใช้อีก ทำโดยการเก็บหนังสือออกจากโต๊ะอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ยังปิดประกาศในที่ที่ผู้ใช้จะเห็นได้ชัดภายในห้องสมุด ขอให้ผู้ใช้ไม่ต้องเก็บหนังสือขึ้นชั้น

ข้อจำกัดที่เกิดจากพฤติกรรมการใช้เหล่านี้ เป็นสิ่งที่ผู้ที่จะศึกษาการใช้วัสดุของห้องสมุดในโอกาสต่อไปควรจะต้องระมัดระวัง และพยายามลดข้อจำกัดลง เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ที่ถูกต้องมากขึ้น ข้อเสนอแนะประการหนึ่งที่เราขอเสนอในที่นี้คือ ควรใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธีประกอบ เพื่อเป็นการยืนยันซึ่งกันและกัน เช่น ในการศึกษาการใช้วัสดุภายนอกห้องสมุด แทนที่จะพิจารณาหลักฐานการยืมที่ห้องสมุดจัดเก็บแต่เพียงอย่างเดียว อาจใช้แบบสอบถามเพื่อสอบถามการใช้ที่แท้จริง หรืออาจสัมภาษณ์ผู้ใช้ขณะนำหนังสือมาคืน เพื่อหาข้อมูลประกอบว่าเขาได้ใช้หนังสือจริงเพียงใด

#### การนำผลการวิจัยไปปฏิบัติ

โดยทั่วไป ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมีการจัดทำรายงานประจำปี ทั้งนี้เพื่อรายงานผลการดำเนินงานต่าง ๆ ในปีที่ผ่านมา ในรายงานนั้น ข้อมูลบางอย่างจำเป็นต้องเสนอในรูปแบบของสถิติ เพื่อสะดวกต่อการเสนอข้อมูลที่เป็นตัวเลขจำนวนมาก ให้สามารถมองดูเข้าใจง่าย และสามารถนำไปเปรียบเทียบกับข้อมูลในปีต่อไปได้ สถิติที่ห้องสมุดนิยมจัดเก็บมีหลายประเภท อาทิเช่น สถิติที่เกี่ยวกับค่าใช้จ่าย จำนวนเจ้าหน้าที่ของห้องสมุด จำนวนทรัพยากรประเภทต่าง ๆ จำนวนทรัพยากรที่เพิ่มขึ้นในปีหนึ่ง ๆ จำนวนวัสดุที่ผู้ใช้ยืมออกจากห้องสมุด ฯลฯ<sup>๑</sup>

---

<sup>๑</sup>Rutherford D. Rogers and David C. Weber, University Library Administration (New York: H.W. Wilson Co., 1971), p. 276.

สำหรับสถิติการยืมหนังสือออกถือได้ว่าเป็นข้อมูลเบื้องต้นที่สำคัญที่แสดงถึงการใช้วัสดุของห้องสมุด ซึ่งบรรณารักษ์ได้พยายามคัดเลือกและจัดสรรวัสดุเหล่านั้นมาบริการแก่ผู้ใช้ห้องสมุด อย่างไรก็ตาม ปรากฏว่าการเก็บสถิติการยืมหนังสือออกเพียงอย่างเดียว ไม่สามารถแสดงถึงการใช้น้ำหนักของห้องสมุดได้ เนื่องจากยังมีหนังสืออีกเป็นจำนวนมากที่มีการใช้ภายในห้องสมุด ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ จึงพบว่า ประเภทของหนังสือที่ผู้ใช้ยืมออกมีความสัมพันธ์กับประเภทของหนังสือที่ผู้ใช้ใช้ภายในห้องสมุด จึงเป็นเครื่องยืนยันว่า บรรณารักษ์สามารถนำสถิติการยืมหนังสือที่ห้องสมุดเก็บเป็นประจำมาใช้ประโยชน์ในงานห้องสมุดได้หลายประการ กล่าวคือ

๑) ในการทำนายการใช้หนังสือภายในห้องสมุด สามารถทำได้โดยการรุ่มตัวอย่างจำนวนหนังสือที่ยืมออกและจำนวนหนังสือที่ใช้ภายในห้องสมุดในช่วงระยะเวลาหนึ่ง และนำมาคำนวณอัตราส่วนระหว่างการใช้ทั้งสองลักษณะ ทั้งนี้โดยให้จำนวนหนังสือที่ใช้ภายในห้องสมุดเป็นตัวคงที่ และมีค่าเป็น "๑" ตัวอย่างเช่น สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีอัตราส่วนระหว่างจำนวนหนังสือที่ยืมออกและจำนวนหนังสือที่ใช้ภายในห้องสมุด ๑.๖ : ๑ เมื่อห้องสมุดเก็บสถิติการยืมหนังสือออกครั้งต่อไป ก็สามารถนำอัตราส่วน ๑.๖ นี้ไปหารกับจำนวนหนังสือที่ยืมออก ก็จะได้จำนวนหนังสือที่ใช้ภายในห้องสมุดโดยประมาณ นอกจากนี้บรรณารักษ์สามารถหาอัตราส่วนการใช้หนังสือในแต่ละหมวดหมู่หนังสือตามระบบการจัดหมู่หนังสือของห้องสมุด และนำมาหาจำนวนหนังสือที่ใช้ภายในห้องสมุดในแต่ละหมวดหมู่ได้โดยวิธีดังกล่าว

๒) สถิติการยืมหนังสือออก เมื่อรวมกับสถิติหนังสือที่ใช้ภายในห้องสมุดจะแสดงถึงการใช้น้ำหนักของห้องสมุดที่แท้จริง บรรณารักษ์และผู้บริหารสามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้เป็นแนวทางในการบริหารการจัดสรรเงินงบประมาณ โดยเฉพาะ เพื่อการจัดซื้อหนังสือในแต่ละหมวดหมู่ ตลอดจนการกำหนดนโยบายและการปรับปรุงบริการบางส่วนของห้องสมุดได้

ในการจัดซื้อหนังสือ โดยปกติห้องสมุดมักจัดหนังสือออกเป็นหมวดหมู่ เมื่อปรากฏว่ามีการใช้หนังสือในแต่ละหมวดหมู่ต่างกัน เช่น บางหมวดมีการใช้มาก ในขณะที่หนังสือบางหมวดอาจไม่มีการใช้เลย เมื่อเป็นเช่นนี้ในการจัดซื้อหนังสือเข้าห้องสมุดบรรณารักษ์จำเป็นต้อง

ต้องจัดสรรเงินงบประมาณในการจัดซื้อหนังสือในแต่ละหมวดให้มีความสมดุลย์ตามความต้องการของผู้ใช้ ถ้าหนังสือหมวดใดปรากฏมีผู้ใช้มาก แสดงว่าผู้ใช้ต้องการใช้มาก บรรณารักษ์ควรจัดเงินสำหรับซื้อหนังสือในหมวดดังกล่าวให้มาก ส่วนหนังสือหมวดใดมีการใช้น้อย บรรณารักษ์สามารถลดจำนวนเงินในการจัดสรรหนังสือในหมวดนั้นลง เพื่อให้ได้จำนวนที่เพียงพอกับความต้องการของผู้ใช้ แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ นโยบายและองค์ประกอบอื่น ๆ ในการดำเนินงานเกี่ยวกับห้องสมุดอีกหลายประการ

ในกรณีที่เหตุการณ์ไม่เป็นไปตามผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ ที่ว่า หนังสือหมวดหมู่ใดที่มีการยืมออกมาก หนังสือหมวดนั้นมักมีการใช้ภายในห้องสมุดมาก เช่น หนังสือบางหมวดอาจมีการยืมออกน้อย หรือไม่มีการยืมออกเลย ในขณะที่มีการใช้หนังสือหมวดนั้นมากภายในห้องสมุด หรือในทางกลับกัน หนังสือบางหมวดอาจมีการยืมออกมากแต่มีการใช้ภายในห้องสมุดน้อย หรือมีหนังสือบางหมวดที่ไม่ปรากฏการใช้ทั้งการยืมออกและการใช้ภายในห้องสมุด บรรณารักษ์สามารถตรวจสอบรายละเอียดดังกล่าวได้จากข้อมูลการยืมหนังสือออกและการใช้หนังสือภายในห้องสมุดที่จัดเก็บ เพื่อนำไปประกอบการพิจารณาการจัดซื้อหนังสือ หรือวางนโยบายการพัฒนาทรัพยากรห้องสมุดที่จะยึดต่อไป ในกรณีที่หนังสือบางหมวดหมู่ไม่ปรากฏการใช้เลย บรรณารักษ์ควรทำการสำรวจและศึกษาสาเหตุที่ไม่มีผู้ใช้ว่าเป็น เพราะเหตุใด เช่น หนังสืออาจเก่าหรือล้าสมัย หนังสืออาจไม่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้ ห้องสมุดอาจมีข้อจำกัดในการใช้หนังสือบางประเภทที่เข้มงวดเกินไป เป็นต้น เพื่อที่บรรณารักษ์จะได้ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องดังกล่าวด้วยวิธีการที่เหมาะสม

สำหรับการให้บริการแก่ผู้ใช้ห้องสมุด ถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของการดำเนินงานห้องสมุด ผลจากการศึกษาการใช้ทรัพยากรของห้องสมุดเช่นนี้ บรรณารักษ์สามารถนำไปปรับปรุงและกำหนดนโยบายบางประการ ตลอดจนการปรับปรุงสภาพภายในห้องสมุดเพื่อให้ผู้ใช้สามารถใช้บริการได้อย่างเต็มที่ กล่าวคือ ถ้าปรากฏว่าจำนวนหนังสือที่ยืมออกสูงกว่าจำนวนหนังสือที่ใช้ภายในห้องสมุด บรรณารักษ์อาจศึกษาสาเหตุว่ามาจากอะไร เป็นเพราะห้องสมุดเปิดเวลาบริการให้ผู้เข้าใช้ห้องสมุดไม่เพียงพอ หรือผู้ใช้ไม่มีเวลาอ่านหนังสือภายในห้องสมุด ห้องสมุดมีจำนวนที่นั่งอ่านหนังสือหรือมีแสงสว่างภายในห้องสมุดไม่เพียงพอ

อากาศภายในห้องสมุดอาจร้อนอบอ้าวเกินไป ฯลฯ ในทางตรงข้ามหากพบว่า มีการใช้หนังสือภายในห้องสมุดเป็นจำนวนมาก บรรณารักษ์ก็จะมีแนวทางในการจัดที่นั่งอ่านหนังสือใหม่ เจ้าหน้าที่ที่จะจัดเก็บหนังสือที่ผู้ใช้วางทิ้งไว้บนโต๊ะอ่านหนังสือและเจ้าหน้าที่สำหรับจัดเรียงหนังสือขึ้นชั้น เพื่อให้ทันตามความต้องการของผู้ใช้ห้องสมุด นอกจากนี้บรรณารักษ์ยังสามารถใช้ข้อมูลดังกล่าวเป็นแนวทางในการกำหนดระยะเวลาและจำนวนหนังสือที่ยืมออกของหนังสือบางประเภท ตลอดจนการขยายชั้นหนังสือ และการสำรวจเพื่อพิจารณาคัดหนังสือออก หรือจัดเก็บ เมื่อพบว่าหนังสือบางประเภทไม่มีผู้ใช้หรือมีการใช้น้อยมาก

#### แนวทางสำหรับการวิจัยในอนาคต

การวิจัยครั้งนี้ มีข้อจำกัดบางประการดังได้กล่าวมาแล้วในหน้า ๑๔๕ ดังนั้นในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเภทของหนังสือที่ยืมออกกับประเภทของหนังสือที่ใช้ภายในห้องสมุดครั้งต่อไป จึงควรหาวิธีลดข้อจำกัดลงเพื่อจะได้ข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับการใช้ภายในห้องสมุดและการยืมออก นอกจากนี้ ควรศึกษาถึงสาเหตุที่มีผลทำให้มีผู้ใช้ทรัพยากรมากหรือมีการใช้น้อย ทั้งภายในห้องสมุดและการยืมออก ทั้งนี้เพื่อสามารถเป็นแนวทางในการปรับปรุงการใช้ทั้งสองลักษณะต่อไป อีกทั้งควรศึกษาการใช้ทรัพยากรประเภทอื่น ๆ เช่น วารสาร หนังสือสำรอง เป็นต้น อนึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาเฉพาะการใช้หนังสือทั่วไปในภาคการศึกษาแรกเท่านั้น ดังนั้นการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการเก็บข้อมูลในภาคการศึกษาปลาย และควรศึกษาสถิติการใช้ทั้งสองลักษณะภายหลังเวลา ๑๖.๓๐ น. เพิ่มขึ้นอีกด้วย เพราะจากช่วงเวลาดังกล่าว เป็นต้นไปยังมีนิสิต นักศึกษา มาใช้ภายในห้องสมุดเช่นกัน ดังนั้นการเก็บข้อมูลเหล่านี้ จะช่วยให้ได้ข้อมูลสมบูรณ์ยิ่งขึ้น